

Hva tenker folk på når de hører ordet likestilling?

Anne Skevik Grødem

Institutt for samfunnsforskning

Notat 2024:12

© Institutt for samfunnsforskning
Notat 2024:12

Institutt for samfunnsforskning
Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo

ISBN (digital): 978-82-7763-826-3
ISSN (digital): 2704-1891

www.samfunnsforskning.no

Innhold

Forord	4
Sammendrag	5
English Summary.....	6
Innledning.....	7
Overordnet: Hvilke ord bruker respondentene?.....	9
Kjønnsforskjeller i ord man bruker om likestilling	11
Kodede svar	12
Nærmere om de negative og forbeholdne svarene	19
De som mener at likestillingen er ført for langt	22
De lange svarene	25
Oppsummering	28
Litteratur	31
Vedlegg	32
Vedlegg 1. Slik analyserte vi de åpne svarene	32

Forord

CORE SURVEY 2022 – Likestillingsundersøkelsen er en undersøkelse om befolkningens syn på ulike likestillingsspørsmål. Undersøkelsen er laget av CORE – Senter for likestillingsforskning ved Institutt for samfunnsforskning og ble gjennomført av Kantar Public våren 2022. Undersøkelsen kartlegger holdninger til likestilling i politikk, utdanning, arbeidsliv og familie og tar opp både gamle og nye tema. Resultatene publiseres i tidsskriftartikler, rapporter og mindre notater. Dette notatet viser analyser av svarene deltakerne i undersøkelsen ga da de ble bedt om å formulere med egne ord hva de tenker på når de hører ordet likestilling.

Oslo 14. mars 2024

Anne Skevik Grødem

Sammendrag

Forfatter	Anne Skevik Grødem
Tittel	Hva tenker folk på når de hører ordet likestilling?
Sammendrag	<p>Deltakerne i CORE SURVEY 2022 - Likestillingsundersøkelsen fikk spørsmålet «hva tenker du på når du hører ordet likestilling?», og ble bedt om å svare med egne ord. 3448 respondenter valgte å skrive et kort eller lengre svar. I dette notatet analyserer vi hva de svarte. Vi fant at de fleste svarte beskrivende, og i påfallende stor grad brukte de samme ordene. Vi ble overrasket over hvor mange som knyttet likestillingsbegrepet sterkt til arbeid og lønn, blant annet fant vi at formuleringen «lik lønn for likt arbeid» forekom i mer enn hvert tiende svar. Et annet trekk som var verdt å merke seg, var at ordet likestilling ser ut til å ha en litt annen betydning for de eldre enn for de yngre. De eldste kohortene, og særlig de eldste kvinnene, ga svært ofte svar som handlet om arbeid og lønn. De yngre kohortene var mer tilbøyelige til å peke på flere diskrimineringsgrunnlag, og sa at likestilling innebærer likebehandling uavhengig av kjønn, etnisitet, religion og seksuell orientering. Menn ga oftere enn kvinner negative svar, og særlig de unge mennene var opptatt av at man må skille mellom like muligheter og like resultater når man snakker om hva likestilling betyr.</p>
Emneord	Likestilling, oppfatninger, åpne surveysvar, aldersforskjeller

English Summary

Author	Anne Skevik Grødem
Title	What do people think of when they hear the word equality?
Summary	<p>Participants in the CORE SURVEY 2022 were asked the question "what do you think of when you hear the word equality?", and were asked to respond in their own words. 3448 respondents chose to write a short or longer answer. In this note, we analyze what they answered. We found that most answered descriptively, and to a striking degree used the same words. We were surprised at how many strongly linked the concept of equality to work and pay, among other things, we found that the phrase "equal pay for equal work" occurred in more than one in ten answers. Another feature worth noting was that the word equality seems to have a slightly different meaning for the older than for the younger. The oldest cohorts, and especially the oldest women, very often gave answers that were about work and pay. The younger cohorts were more inclined to point to several grounds of discrimination, and said that equality involves equal treatment regardless of gender, ethnicity, religion, and sexual orientation. Men more often than women gave negative answers, and especially the young men were concerned that one must distinguish between equal opportunities and equal results when talking about what equality means.</p>
Index terms	Equality, public perceptions, open-ended survey responses, age differences

Innledning

CORE SURVEY 2022 – Likestillingsundersøkelsen inneholder en rekke spørsmål som måler befolkningens syn på ulike likestillingsspørsmål. Mer enn 4000 respondenter svarte på spørsmål om hva de mener om likestilling mellom kvinner og menn på flere samfunnsområder, som politikken, yrkeslivet, utdanningssystemet og familien. Undersøkelsen forsøkte å fange opp holdninger til både menns og kvinners likestillingsutfordringer, og den omfattet også spørsmål om annen diskriminering enn det som gjelder kjønn, slik som alder, etnisk bakgrunn, seksuell orientering og funksjonsnedsettelse. Men hva er egentlig likestilling? Hvilke tanker og assosiasjoner får menn og kvinner i Norge når de hører dette ordet? Dette er tema for dette notatet.

I det følgende skal vi analysere svarene på et spørsmål som ble stilt til slutt i spørreskjemaet. Det var et helt åpent spørsmål som lød: «Hva tenker du på når du hører ordet likestilling?». Respondentene svarte med egne ord, og kunne skrive så kort eller langt de ville. Noen svarte med bare ett ord, andre skrev flere setninger, men et stort flertall av deltakerne i undersøkelsen valgte å dele hva «likestilling» betyr for dem.

I utgangspunktet så vi for oss at svarene på dette spørsmålet ville dele seg i to grupper: de som så på likestilling som et prosjekt for kjønnslikhet, og de som så på det som kvinnekamp. Vi tenkte videre at svar i begge kategorier kunne være enten positive eller negative. Likheter mellom kjønnene kan oppfattes som en god liberal verdi, eller som et prosjekt som overkjører naturlige biologiske forskjeller. Kvinnekamp er noe man vil støtte hvis man antar at kvinner fortsatt opplever negativ forskjellsbehandling, mens man vil markere motstand hvis man mener at kamp for å bedre kvinners situasjon ikke (lenger) er nødvendig. Svarene fra respondentene lot seg imidlertid i liten grad sortere i disse fire kategoriene. Som vi skal se, tyder svarene snarere på at likestilling er blitt en institusjonalisert verdi i Norge, og forbindes med bestemte diskusjoner og tiltak.

Svar på åpne surveyspørsmål, som er det som analyseres her, befinner seg i en slags mellomposisjon mellom kvalitative og kvantitative data: De er for tekstlige og ustandardiserte til å være kvantitative (de kan ikke uten videre telles), men for knappe og kontekstløse til å være kvalitative. Det finnes ulike analyseverktøy som kan omforme åpne surveysvar til kvantitative data, som for eksempel teller ord og sorterer ord eller vanlige fraser etter «sentiment» (altså om de er positivt eller negativt ladet), (se Zollinger, 2022, for et eksempel på en slik fremgangsmåte). Slike tilnærminger er nyttige hvis man først og fremst er opptatt av å sammenligne ulike grupper. I denne undersøkelsen er det et hovedpoeng å vite mer om hva ordet likestilling innebærer for befolkningen generelt. Dette er en kvalitativ problemstilling. I notatet kombineres derfor kvalitative og kvantitative tilnærminger.

I første del av notatet behandler vi dataene hovedsakelig som kvantitative: Vi teller ord og ser om det er forskjeller i hvilke ord kvinner og menn bruker. I neste del går vi gjennom alle svarene, tolker meningsinnholdet i dem og sorterer dem i åtte kategorier (eller koder). Slik koding tilsvare det som brukes i kvalitative studier, og innebærer at forskeren må søke å forstå hva respondenten har ment og hvordan ulike svar står i forhold til hverandre. I neste omgang teller vi opp antall svar i de ulike kategoriene og ser på forskjeller etter kjønn og alder. Da er vi tilbake i den kvantitative analysen. I siste del av notatet ser vi nærmere på det mindretallet av respondenter som markerer avstand til likestillingsprosjektet, det vil si de som gir negative eller forbeholdne svar på spørsmålet om hva de tenker på når de hører ordet likestilling, og de som har svart på et spørsmål tidligere i skjemaet at de mener at likestillingen er ført for langt. Begge disse tilnærmingene søker å kaste lys over hva som «lugger» i likestillingsprosjektet i Norge anno 2022: Hva provoserer og hva sikter respondentene til når de sier at prosjektet er ført for langt?

Datagrunnlag

CORE SURVEY 2022 – Likestillingsundersøkelsen er en nettbasert undersøkelse om befolkningens syn på ulike likestillingsspørsmål, utarbeidet av CORE – Senter for likestillingsforskning ved Institutt for samfunnsforskning. Undersøkelsen ble gjennomført av Kantar Public våren 2022. Nettoutvalget består av 4099 respondenter i alderen 18–89 år. Av alle som fikk invitasjon til å delta, var det 32,6 prosent som besvarte spørreskjemaet før undersøkelsen ble lukket. Svarprosenten varierer litt mellom ulike grupper. Kantar Public har laget en vekt som korrigerer for skjevheter knyttet til kjønn, alder, utdanning og geografisk bosted, og gjør at sammensetningen av nettoutvalget samsvarer bedre med sammensetningen i populasjonen. Vekten benyttes i analysene i dette notatet. Antall observasjoner vises uvektet.

Undersøkelsen kartlegger befolkningens holdninger til ulike likestillingsspørsmål, fordeling av familie- og yrkesarbeid, samt en del bakgrunnsinformasjon. En del bakgrunnsopplysninger er også hentet fra GallupPanelet. Mer informasjon om undersøkelsen finnes i [dokumentasjonsrapporten](#).

Analysene i dette notatet omfatter kvinner og menn i alderen 18–89 år. Det var frivillig å svare på det åpne spørsmålet om hva man tenker på når man hører ordet likestilling, og analysene her omfatter respondenter som skrev et svar. Dette gjaldt 3448 stykker. 637 respondenter var registrert med «ubesvart» på dette spørsmålet, og 14 respondenter hadde trykket feil og «besvart» spørsmålet med et punktum, siffer, mellomrom e.l. Disse 651 personene inngår ikke i analysene i dette notatet.

Overordnet: Hvilke ord bruker respondentene?

Av 4099 respondenter har 3448 valgt å gi et svar på dette spørsmålet – 1614 menn og 1834 kvinner. Vi har brukt analyseprogrammet NVivo til å telle opp hvor ofte ulike ord forekommer i de 3448 svarene. For å gjøre dette fjernet vi først stoppord, det vil si småord som forekommer ofte i all kommunikasjon, men som i seg selv har liten mening (for eksempel «og», «som», «for», «eller»). En liste over ord som ble fjernet, finnes i vedlegg 1. Deretter laget vi en oversikt over hvilke ord som forekommer oftest, og hvor ofte de forekommer. Dette ga oss en liste på drøyt 14 500 ord. Tabell 1 viser de ti hyppigst forekommende ordene, hvor ofte disse forekom, og forekomstene som andel av alle ord (prosent og kumulativ prosent).

Tabell 1

Hyppigst forekommende ord i svar på spørsmålet: «Hva tenker du på når du hører ordet likestilling?». Topp ti hyppigste, der like/lik/liket er sammenslått.

Ord	Antall ganger brukt	Som prosent	Kumulativ prosent
Like/lik/liket	2641	15,51	15,51
Lønn	669	3,93	19,44
Muligheter	639	3,75	23,19
Kjønn	564	3,31	26,50
Kvinner	547	3,21	29,71
Arbeid	546	3,21	32,92
Menn	488	2,87	35,79
Rettigheter	444	2,61	38,40
Samme	315	1,85	40,25

Note: Prosent og kumulativ prosent er beregnet i NVivo.

I ordtellingen er de tre hyppigst forekommende ordene «like», «lik» og «liket». Disse er slått sammen til én enhet i tabellen. I 3448 svar forekommer én eller flere varianter av ordet «lik» hele 2641 ganger, eller sagt på en annen måte, 15 prosent av alle ordene som er notert som svar på spørsmålet, er en variant av ordet «lik». I tillegg viser tabell 1 at ordet «samme» forekommer 315 ganger. Lenger ned på lista over hyppigst forekommende ord finner vi «likestilling» (132 forekomster), «likhet» (130), «likeverd» (88) og andre sammensatte ord.

Denne opptellingen viser at de aller fleste har svart deskriptivt på det åpne spørsmålet. Det de forbinder med likestilling, er noe med likhet, å stille likt, at man er «det samme» i ulike sammenhenger. Eller som en mann har svart på spørsmålet: «Da tenker jeg på likestilling! Hva pokker skulle jeg ellers tenke på?».

Noe mer overraskende er det kanskje at neste plass på lista over hyppigst forekommende ord er «lønn». Dette ordet forekommer 669 ganger, som regel i kombinasjon med «lik». Formuleringen «lik lønn for likt arbeid» forekommer i

Ordskyene for kvinner og menn er mer like enn ulike. De fem ordene «arbeid», «rettigheter», «muligheter», «uavhengig» og «lønn» er blant de seks mest fremtredende i begge skyene. Det sjette hyppigst brukte ordet for kvinner er «etnisitet», mens det for menn er «likhet». Ser vi på de nest mest brukte ordene – de som står med stor svart skrift i ordskyene – finner vi «likhet» i kvinnenes sky og «etnisitet» i menns. Den relative vektningen av disse to ordene er dermed neppe svært ulik for de to kjønnene. Andre fremtredende ord i begge skyer er «ansvar», «fordeling», «mennesker», «jobb», og «behandling/behandles».

Også når vi ser på hvordan ordene rangeres utover i skyene, finner vi mange av de samme ordene. Det er likevel en tendens til at mennenes sky inneholder flere generelle ord, som «folk», «fokus», «stilling», «vilkår», «oppgaver». Kvinnenes sky inneholder ordene «yrke/yrker», «arbeidsfordeling», «kvinnedominerte», «husarbeid», «familie/familien», «foreldre» og «barn». På den andre siden er ordet «feminisme» mer fremtredende i mennenes enn i kvinnenes sky, og skyen for menn inneholder også ordene «kvinnekamp», «feminister», «rødstrømper» og «kvotering». Disse mønstrene peker i retning av at menn oftere enn kvinner tenker på likestilling som et politisk prosjekt som ikke er deres eget – en kvinnekamp feminister driver med – mens flere kvinner forbinder likestilling med tilgang til og organisering av ulike arenaer. I menns sky finner vi også, med liten skrift, ordene «tull» og «mas». Slike rene negative termer finnes ikke i ordskyen for kvinner.

Ordskyene antyder dermed at det er flere menn enn kvinner som føler avstand til likestilling som prosjekt, eller som er direkte negative, mens kvinner er mer tilbøyelige til å tenke at likestilling er integrert i familie-, yrkes- og samfunnsnivå. Dette er likevel marginale forskjeller. Hovedbildet er at likhetene mellom de to ordskyene er langt større enn forskjellene.

Kodede svar

Så langt har vi bare sett på hvilke ord kvinner og menn bruker når de skal svare på hva de tenker på når de hører ordet likestilling. Det å telle opp enkeltord gir imidlertid ganske begrenset informasjon. For å komme dypere inn i hva ulike respondenter har svart, har vi kodet de 3448 svarene i NVivo. Denne kodingen er gjort manuelt, slik at både antallet koder, kodenavnene og plasseringen av de ulike svarene er bestemt av forskeren.

Kodene ble utviklet induktivt (nedenfra og opp eller datadrevet) for å passe best mulig til svarene som var gitt. I praksis skjedde dette slik at hvert svar enten ble gitt en egen, original kode, eller det ble lagt til en eksisterende kode sammen med andre svar som ble oppfattet som tilstrekkelig like i innhold. Etter hvert

som kodearbeidet skred frem, ble antallet nye koder mindre, ettersom flere svar kunne legges til eksisterende koder. Hvert svar ble tilordnet én, og bare én kode.

På det meste ordnet vi svarene i rundt 30 ulike koder. I neste omgang ble disse samordnet til ni hovedkoder, og det er disse vi går videre med i analysen.

Den ene av de ni hovedkodene kalte vi «nøytrale svar». Denne omfattet lite meningsbærende svar, som «vet ikke», «ikke noe spesielt», «ingenting», «???», «kvinner», «kjønnforskjeller» og «nøytral». Noen av de mer uventede svarene, inkludert «NRK Eurovisjon» og «min mamma», er også kodet som nøytrale. Disse ganske intetsigende svarene er holdt utenfor analysene i resten av notatet.

I tillegg til de ni hovedkodene opprettet vi en restkategori for de lengste svarene, som enten brakte opp nye temaer eller var for sammensatte til å kode direkte. Disse er også holdt utenfor i tabell 2 og figur 3 og 4, men vi kommer tilbake til dem mot slutten av notatet. Etter denne ryddejobben, og etter å ha organisert svarene i gjensidig utelukkende koder, hadde 3448 svar blitt til 3300 kodede svar.

Kodeskjemaet for de åtte kodene som brukes i analysene, er vist i tabell 2.

Tabell 2

Kodeskjema for åpne svaralternativer

Kode (antall referanser i parentes)	Beskrivelse	Typiske svar
Arbeidsdeling og lønn (736)	Svar som peker på bestemte arenaer der likestilling er viktig, typisk med tanke på fordeling av arbeid, ansvar og belønning.	«Lik lønn for likt arbeid», «At begge kjønn bidrar økonomisk og hjemme», «Lik lønn for likt arbeid, flere kvinner i lederstillinger og mindre kjønnsdiskriminering»
Likebehandling og likedeling (636)	Svar som legger vekt på lik behandling, likhet, ikke-diskriminering.	«Like vilkår», «50/50», «Likheter», «Ikke forskjellsbehandle på grunn av kjønn»
Rettferdighet og likeverd (546)	Svar som fremhever rettigheter og likeverd, rettferdighet.	«Like rettigheter for alle», «Gjensidig respekt», «Lik verdi uansett kjønn», «At alle mennesker er like mye verdt»
Like muligheter (449)	Svar som legger vekt på like muligheter, likt utgangspunkt, like forutsetninger.	«Like muligheter», «At begge kjønn bør få like muligheter til å 'lykkes' i livet – hva enn det betyr for den enkelte», «Like muligheter, like plikter, like stor frihet, like moralske krav»
Negative og forbeholdne svar (291)	Bruk av negative termer, mener at likestilling er umulig eller unaturlig, eller har sterke forbehold	«Noe som ikke er fysisk mulig pga. vesentlige biologiske forskjeller, ikke gunstig til en viss grad», «Symbolpolitikk», «Tull», «Diskriminering til fordel for kvinner», «[...] Alt skal ikke være likt, men for det meste skal mulighetene det.»
Mer enn kjønn (208)	Svar som tydelig sier at likestilling handler om mer enn bare kjønn, som etnisitet, seksuell orientering, funksjonsevne.	«Alle er like mye verdt uansett kjønn, hudfarge, legning eller funksjon», «At kjønn, religion osv. ikke er avgjørende for hvilke muligheter man har», «Likheter for ALLE, uavhengig av kjønn, etnisitet, legning, kultur»
Politisk kamp (158)	Svar som forbinder likestilling med avsluttede eller pågående politiske kamper, og/eller med aktivister.	«En evig kamp», «Ikke kommet langt nok i Norge», «Kvinnekamp», «Polarisert debatt»
Positive svar (132)	Bruk av positive termer.	«Selvfølge», «Sterke kvinner», «Viktig», «Bra»

Å kode åpne svaralternativer til et begrenset antall og gjensidig utelukkende koder innebærer naturligvis at vi mister mye kompleksitet. En relativt høy andel av svarene var så korte og konsise at kodingen ga lite rom for tvil, for eksempel de mange «lik lønn for likt arbeid»-svarene (kodet til «arbeidsdeling og lønn»). Det samme gjaldt svarene som bare sa «like muligheter» (kodet til «like muligheter»), «like vilkår» (kodet til «likebehandling og likedeling») eller kort og godt «bra» (kodet til «positive svar»). Andre svar, og særlig de som inneholdt flere ledd eller flere nøkkelord, var imidlertid mer krevende. Hovedregelen var da at svaret ble kodet i henhold til det leddet som var plassert først, med mindre det samlede meningsinnholdet i svaret klart pekte i en annen retning. Svaret «at mennesker har like rettigheter og muligheter. Lik lønn for likt arbeid» er for eksempel kodet til «like rettigheter» (første ledd i svaret), som inngår i den overordnede koden «rettferdighet og likeverd». Dette innebærer at det er uklare grenseflater mellom kodene, og at noen av svarene kanskje er tillagt en mer entydig mening enn det respondenten har tenkt.

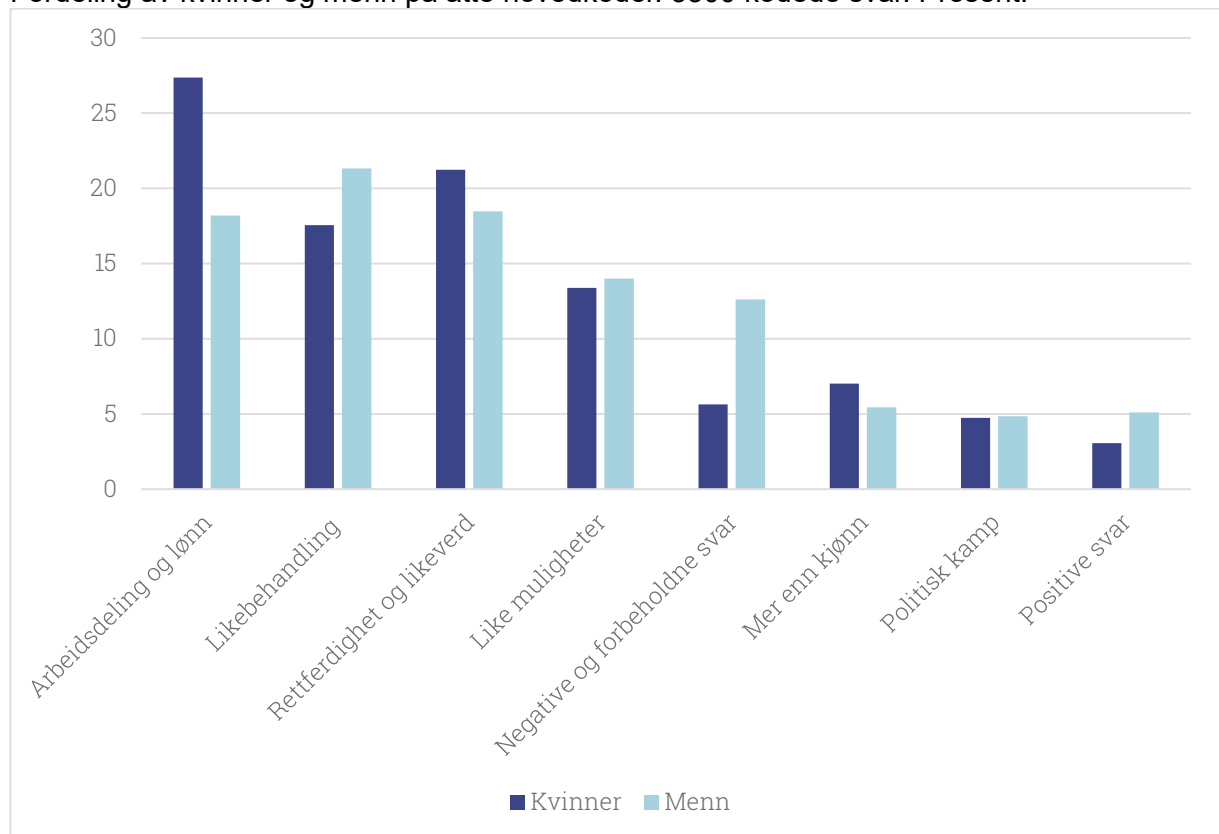
Fordi svarene stort sett er så knappe, er det også en risiko for at vi har feiltolket noen av dem. Hvordan skal vi for eksempel forstå svar av typen «alt skal være likt», «50/50 uansett» eller «kvinner og menn er like»? Er dette uttrykk for en deskriptiv oppfatning av hva likestilling er, eller er det verdiladede utsagn som uttrykker at likestilling oppfattes som en tvangstrøye, der *alt* skal være likt *uansett*? Vi har valgt å tolke slike svar som deskriptive, og kodet dem til hovedkoden «likebehandling og likedeling», men det er altså mulig at dette er i strid med hva iallfall noen av disse informantene kan ha ment.

Til tross for disse tvilstilfellene var som nevnt en svært høy andel svar korte, klare og enkle å kategorisere.

Figur 3 viser hvordan kvinner og menn fordeler seg på de ulike kodene, mens figur 4a og b viser fordeling etter både kjønn og alder. Figurene viser fordeling på koder, mens beregningene av prosent er gjort med utgangspunkt i antall respondenter i de ulike gruppene (kvinner og menn generelt i figur 3, kvinner og menn i ulike aldersgrupper i figur 4a og b). Dette betyr at hvis man legger sammen for eksempel tallene til søylene for kvinner i figur 3, vil summen bli 100.

Figur 3

Fordeling av kvinner og menn på åtte hovedkoder. 3300 kodete svar. Prosent.



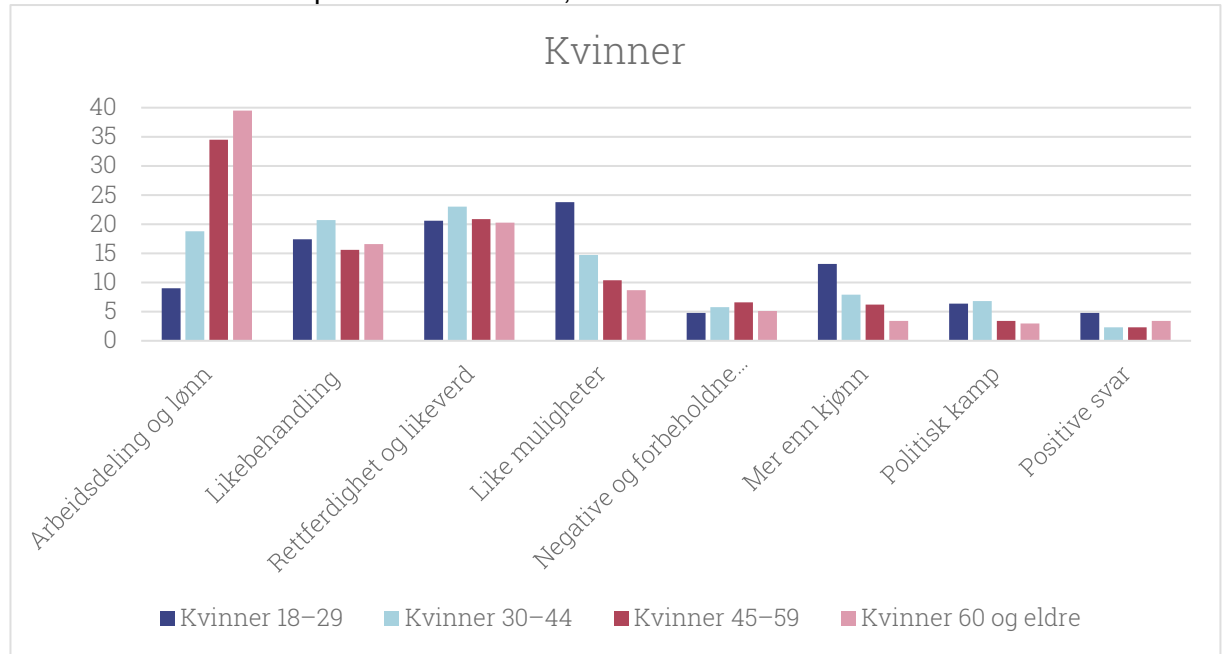
Figur 3 viser at kjønnsforskjellene samlet sett ikke er svært store. Dette støtter inntrykket fra ordskyene i figur 2a og b. De største forskjellene finner vi for kodene «arbeidsdeling og lønn», som er klart mer utbredt blant kvinner enn menn, og «negative og forbeholdne svar» som er mer utbredt blant menn. 27 prosent av kvinnenes svar og 18 prosent av mennenes er kodet i kategorien «arbeidsdeling og lønn». Tilsvarende er 5 prosent av kvinnenes svar og 13 prosent av mennenes kodet til «negative og forbeholdne svar». Litt flere svar fra menn enn kvinner er kodet til kategorien «likebehandling», mens det motsatte er tilfelle for «rettferdighet og likeverd». Det peker i retning av at menn er litt mer tilbøyelige til å forbinde likestilling med formell likebehandling, mens kvinner i noe større grad assosierer i retning av en grunnleggende innstilling om likeverd og rettferdighet. Kjønnsforskjellene for disse kodene er imidlertid såpass små at vi ikke skal legge for mye i dem. For kategoriene «like muligheter», «mer enn kjønn», «politisk kamp» og «positive svar» er det bare minimale kjønnsforskjeller.

Forskjellene mellom gruppene kommer tydeligere frem når vi også deler inn respondentene i aldersgrupper (figur 4a og b). Det mest påfallende er hvor dominerende kategorien «arbeidsdeling og lønn» er blant kvinner som er 45 år og eldre. Hele 40 prosent av svarene fra kvinner i alderen 60 år og eldre er i denne kategorien, det samme er 35 prosent av svarene fra kvinner i alderen 45–59. Blant de yngste kvinnene (18–29 år) er det bare 9 prosent av svarene som

ble kodet til denne kategorien. Det er også et klart skille blant menn etter alder i denne koden, men utslagene er mindre enn blant kvinner: Rundt 23 prosent av mennene i de to eldste aldersgruppene forbinder likestilling med spørsmål om arbeidsdeling og lønn, mot 6 prosent av mennene under 30 år.

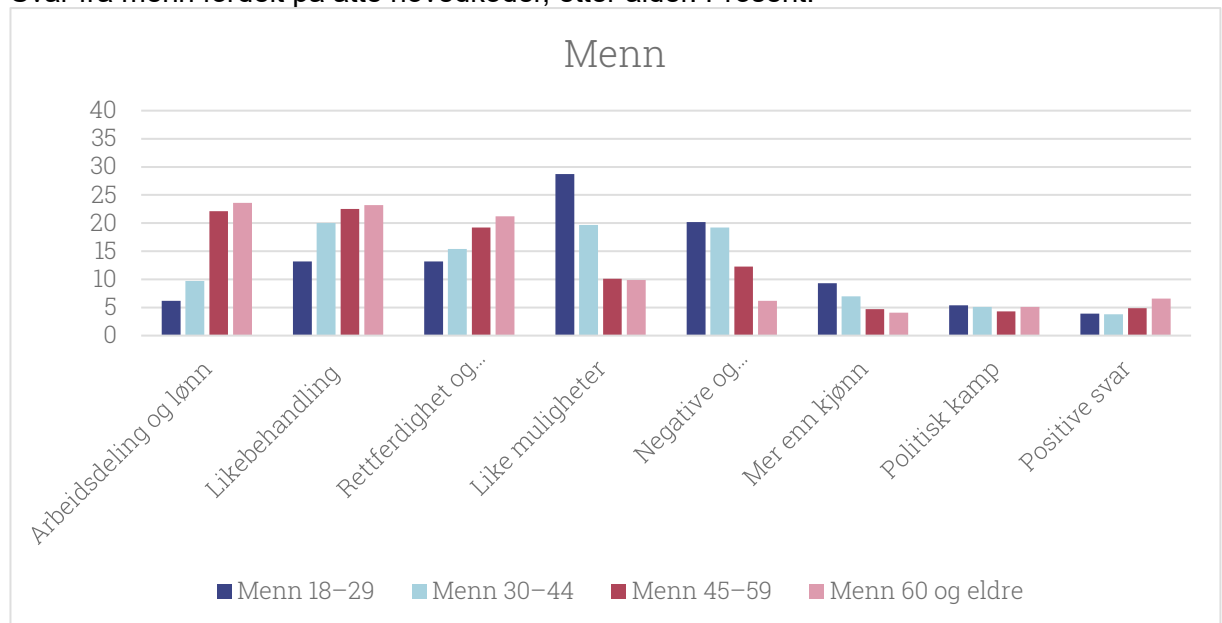
Figur 4a

Svar fra kvinner fordelt på åtte hovedkoder, etter alder. Prosent.



Figur 4b

Svar fra menn fordelt på åtte hovedkoder, etter alder. Prosent.



Blant respondentene i alderen 18–29 år er det «like muligheter» som er den dominerende assosiasjonen med ordet likestilling. Dette er særlig fremtredende blant de unge mennene, der nesten ett av tre svar (29 prosent) er i denne kategorien. Dette er også en stor kategori blant de litt eldre mennene (39–45 år), med så vidt under 20 prosent. Andelen som har gitt dette svaret, faller systematisk med alder for begge kjønn, som er den motsatte bevegelsen av hva vi ser for koden «arbeidsdeling og lønn». I kategoriene «likebehandling» og «respekt og likeverd» derimot, øker andelen svar med alderen for menn, men vi finner ikke systematiske forskjeller mellom aldersgrupper for kvinner.

Disse mønstrene kan tyde på at det ikke alltid er helt tilfeldig om respondentene har valgt å fremheve like *muligheter* eller like *rettigheter*. Like muligheter er noe annet enn likt utfall eller likt resultat – det er både mulig og ganske vanlig å skille mellom sjanselighet og resultatlighet (se for eksempel NOU 2008:6). Et tilsvarende skille finnes ikke for rettigheter. Fordelingen i figuren kan tyde på at unge mennesker, særlig unge menn, ønsker å skille mellom mulighetslighet og resultatlighet. De aksepterer det første, men ikke det andre som et legitimt mål for likestillingspolitikk. Eldre menn, og kvinner generelt (unntatt de yngste), er mer tilbøyelige til å fremheve rettferdighet og likeverd. Her må vi likevel ta forbehold om at flere svar nevner begge deler («like muligheter og rettigheter»), og i disse svarene vil det nok være ganske tilfeldig hvilket ord som vektlegges først. Små forskjeller mellom disse to kodene behøver dermed ikke bety så mye, men forskjellen blant de unge mennene er så stor at det er rimelig å tro at den uttrykker noe vesentlig.

En annen tydelig tendens er at det å forbinde likestilling med flere kategorier enn kjønn, er langt mer utbredt blant de yngre enn blant de eldre (Grødem, 2023). Blant respondenter mellom 18 og 29 år nevner 13 prosent av kvinnene og 9 prosent av mennene flere dimensjoner enn kjønn når de svarer på hva de forbinder med ordet likestilling. De fremhever retten til likebehandling uavhengig av trekk som etnisitet og seksuell orientering, og funksjonsevne parallelt med kjønn. Blant respondentene over 60 år er det bare 3 prosent av kvinnene og 4 prosent av mennene som gjør det samme. Dette styrker inntrykket av at de eldste forbinder likestilling med konkrete interessekamper mellom kvinner og menn, mens de yngste forbinder det med fravær av diskriminerende forskjellsbehandling og like muligheter for alle.

Endelig er det påfallende i figur 4b hvor høye andeler menn i alderen 18–29 og 30–44 som uttrykker noe negativt eller sterkt forbeholdent, når de blir spurt om hva de tenker på når de hører ordet likestilling. Blant menn mellom 18 og 29 år er dette den nest største kategorien svar, med 20 prosent, mens det blant menn mellom 30 og 44 år er blant «topp tre» med 19 prosent. Andelen negative eller forbeholdne svar synker med alderen for menn, ned til 6 prosent av svarene til menn som er 60 år og eldre. Blant kvinner overstiger andelen i denne kategorien aldri 7 prosent, og vi ser ingen klar variasjon med alder. At skepsisen til likestilling er høyest blant de unge mennene, er et funn som går igjen i flere analyser av CORE SURVEY 2022 – Likestillingsundersøkelsen (Kitterød og

Nygård, 2023; Kitterød og Teigen, 2023; Seggaard og Shamshiri-Petersen, 2023; Teigen, Nygård og Kitterød, 2023).

Nærmere om de negative og forbeholdne svarene

Det kan være verdt å gå nærmere inn i disse negative svarene. Likestilling er en verdi som generelt holdes høyt i Norge, men i denne studien har vi altså en liten andel respondenter som forbinder likestilling med noe negativt, eller iallfall uttrykker klare forbehold. Hva er det disse respondentene vil fortelle oss om norsk likestillingspolitikk?

Som nevnt i omtalen av kodeskjemaet består de åtte presenterte hovedkodene av rundt 30 underkoder. Hovedkoden «negative og forbeholdne svar» har fire underkoder:

- Folk er forskjellige
- Fremmer kvinner / diskriminerer menn
- Har gått for langt
- Negativt, generelt

Av disse er kategorien «negativt, generelt» den klart største. Hele 59 prosent av svarene i denne hovedkoden faller i den kategorien. Svarene her er ofte lite informative og inkluderer formuleringer som «dumt», «huff», «mas», «tull». Det er likevel noen svake tendenser til kjønnsforskjeller også i denne underkategorien. Blant mer utfyllende svar fra kvinner finner vi for eksempel:

Da jeg for lengst er ute av arbeidslivet, og jobbet til jeg var 69 år, synes jeg mange syter og klager altfor mye.

Mye mas om likestilling. Som kvinne mener jeg man må ta ansvar selv, blir du behandlet som en dritt, gå din vei! Finnes alltid partnere som er drittsekker, uansett om det gjelder menn eller kvinner, samme med arbeidsplasser, ta ansvar og gå!

Kvinner som alltid skal føle seg krenket og sette seg i offerrollen. Det er ødeleggende for oss kvinner!

Blant svarene fra menn finner vi:

Mødre som misbruker rettsvesenet og holder barna vekk fra far.

Kvinner skal favoriseres uten hensyn til kompetanse, men mange av "drittjobbene" ønsker de likevel ikke!

Mye bortkastet energi er gått med i kampen mot biologien – alltid av lav-IQ-leftiser som verken forstår seg selv eller andre.

Ordet er vel like mye misbrukt som rasist. Ofte hyles det om likestilling når det gjelder kvinner. Men når skal mannen få likestilling når det gjelder omsorg for barn, ved skilsmisse? Kvinner vil ha topplerstillinger. Mange kvinner egner seg ikke som ledere. [...]

Tendensen i disse svarene er at kvinner som har negative assosiasjoner til likestillingsbegrepet, mener at «mas» om likestilling oppmuntrer kvinner til å søke offerrollen og unnlate å ta ansvar for sitt eget liv. Menn derimot, har negative assosiasjoner fordi de mener likestillingskampen gir kvinner urettmessige fordeler og overkjører menn. Disse svarene er få, men kjønnsforskjellene er klare: Det er ingen menn som fremhever at kvinner må ta ansvar for eget liv, og ingen kvinner som nevner barnefordeling. I tillegg er det en klar forskjell i aggresjonsnivået ettersom forekomsten av stygg språkbruk er langt høyere i svarene fra disse mennene. De sterkeste negative ordene vi finner i kvinnenenes svar, er «irriterende fjoller» og «hårete damelegger». I menns svar finner vi altså formuleringer som «lav-IQ-leftiser», i tillegg til «skikkelig BITCH», «gale feminister», «kvalme» og «søppel». Ordet «likestilling» ser ut til å være en trigger for en liten gruppe menn, som rett og slett blir rasende når de hører ordet.

28 prosent av svarene under hovedkoden «negative og forbeholdne svar» ble i utgangspunktet kodet til den datanære koden «folk er forskjellige». Dette er dermed den nest største underkategorien og inkluderer om lag en tredjedel av kvinnenenes svar som er plassert i denne hovedkoden. Disse svarene skiller seg tydelig fra svarene over ved at de er mer forbeholdne enn direkte negative. Eksempler på svar fra kvinner kan illustrere dette:

Helt feil ord, ingen føler seg lik andre mennesker. Likeverd vil kanskje fremme mer toleranse/aksept for ulikheter mennesker imellom.

Like muligheter for alle mennesker, men lov å beholde sin egenart.

At kvinner og menn skal være like mye verd i det de gjør, og at de må få ta sine egne valg. (Kvinner og menn er biologisk forskjellige, så "likestilling" er sånn sett umulig.)

Likhet uavhengig kjønn, med visse forbehold. F.eks. biologiske forskjeller i debatt om foreldrepermisjon.

Svarene fra menn kan illustreres av disse:

Lik lønn for likt arbeid, kjønnskvoltering, like vilkår, men også at debatten lider av «politisk korrekthet» når temaet berører kjønnsroller og naturlige biologiske forskjeller.

At alle personer skal behandles likt, men med normale forskjeller. [...]. Alt skal ikke være likt, men for det meste skal mulighetene det.

En god ting som dessverre brukes av folk som tror at like muligheter betyr det samme som like utfall.

Disse svarene legger vekt på begrensningene for likestillingsprosjektet og forteller at likestilling ikke kan bety at alle skal være eller bli like. Biologien setter noen rammer, og den enkelte må få lov til å være som han eller hun er. Så mange som hvert tredje svar fra kvinner kodet til «negative og forbeholdne svar», er i denne gruppen, og det samme gjelder 17 prosent av svarene fra menn. Når kvinner markerer skepsis til likestillingsprosjektet, er det altså ofte fordi de er opptatt av den individuelle retten til å være forskjellig.

De to siste underkodene som utgjør hovedkoden «negative og forbeholdne svar», er «har gått for langt» og «fremme kvinner / diskriminere menn». Disse to til sammen fanger opp om lag 13 prosent av alle svarene i denne kategorien, og presenteres samlet. Gjennomgående er svarene i disse gruppene lengre og mer meningsbærende enn svarene i de andre underkodene. Svar fra kvinner i denne kategorien inkluderer:

er ikke å dele alt helt likt. Kvinner og menn er skapt på en slik måte at ikke alt kan deles likt. Kvinner føder barn, menn har andre biologiske egenskaper. Kvinner og menn kan gjøre et like godt stykke arbeid.

Muligheter til å gjøre det man ønsker uavhengig av bakgrunn, kjønn osv. At ditt kjønn / din bakgrunn etc. ikke påvirker din mulighet til å få helsehjelp, jobb osv., men tenker likevel det kan gå "for langt" når det f.eks. tas vekk foreldrepermisjon fra mor for å gi til far. [...] Ikke se ned på de som likevel velger å være hjemmeværende, gjøre det vanskeligere for familier å bestemme selv osv.

At alle yrker skal lønnes etter ansvar, ikke basert på kjønn, og «kvinneyrker og manneyrker» skal oppheves. At man forstår de biologiske forskjellene og respekterer dem, det er mødre som går gjennom svangerskapet og føder og ammer, det SKAL det tas hensyn til! Likestilling har gått for langt når mødre må slutte å amme og gå ut i arbeid når babyene er syv måneder gamle!!!

Blant svarene fra menn finner vi:

Alt trenger ikke være likt mellom mann og kvinne. Plutselig blir det vel et krav om at det må minst være en homo i ethvert styre, en transe her og en bifil der. Nok er nok.

positivt med like rettigheter, overdrevet med endring av titler.

Det er bra, men nå har det gått for langt! Har mange eksempler på at ledere har gitt klare instruksjoner til tilsetningsråd om at de skal ansette

kvinner nesten uansett. [...] Viktig med mange av begge kjønn, men enda viktigere at den beste blir valgt!

Mye styr i media om noe som ikke er et problem... Kvinner tar generelt jobber med mindre betaling, hvis de velger de samme jobbene som menn, så blir det likt uansett.

Tendensen i disse svarene er ganske tydelige: Kvinner som synes likestillingen har gått for langt, peker på forhold i familielivet, og særlig permisjonsrettigheter i perioden med fødsel og amming. Menn peker på forhold i organisasjons- og yrkeslivet, der de irriterer seg over kvoteringsordninger og endring av stillingstitler. Tendensen er altså at både kvinner og menn revurderer støtten til likestillingsprosjektet når dette prosjektet utfordrer praksisen på arenaer som tradisjonelt har vært deres kjønns hjemmebane.

Gitt kvinnebevegelsens tradisjonelle kamp mot biologisk determinisme er det interessant at ordene «biologisk» og «biologi» opptrer hyppigere i kvinners svar enn i menns. Eksemplene ovenfor er illustrerende for hvordan kvinnene bruker henvisningene til biologien: De støtter opp om likestillingsprosjektet, men trekker noen helt konkrete grenser rundt fødsel og amming. Dette er biologiske funksjoner i kvinnekroppen som ikke kan overføres til menn, og som må respekteres. Når menn viser til biologi, er det som avstand til likestillingsprosjektet: Kamp for likestilling inkluderer «kamp mot biologien» eller berøringsangst i møte med åpenbare biologiske forskjeller.

Dette er imidlertid de svarene som analytisk er plassert i den forskergenererte koden «har gått for langt». Tidligere i spørreskjemaet hadde respondentene en mulighet til selv å krysse av for at de syntes at likestillingen har gått for langt. Hva sier de respondentene som tok dette valget da de ble spurt om ordet likestilling?

De som mener at likestillingen er ført for langt

Et av spørsmålene i CORE SURVEY 2022 – Likestillingsundersøkelsen lød: «I de senere år er det lagt vekt på å skape likestilling mellom kvinner og menn. Vil du si at likestillingen (1) bør føres videre, (2) er ført langt nok, (3) er ført for langt, (4) vet ikke». (For analyser av dette spørsmålet, se Teigen, Nygård og Kitterød, 2023.) 204 respondenter svarte at likestillingen er ført for langt, av disse var 149 menn og 55 kvinner. Hva tenker disse at likestilling er? Hva er det de mener det er for mye av? For å kaste lys over dette har vi isolert disse 204 respondentene og analysert svarene deres separat.

Analysen av denne undergruppen kan ses på som en spesialstudie av det samme materialet. For best mulig å fange opp hva disse respondentene ønsket å formidle, la vi den opprinnelige kodingen til side for denne analysen og utviklet

nye, datanære koder kun for disse 204 respondentene. De datanære kodene vi utviklet ble i neste omgang aggregert til fire hovedkoder:

- Nøytrale eller positive svar
- Overdrevet, politisk ekstremisme
- Uberettiget favorisering av kvinner
- Resultatlikhet i strid med biologien

Av de 204 har 180 valgt å skrive noe i det åpne feltet ved spørsmålet: «Hva tenker du på når du hører ordet likestilling?». Dette tilsvarer 88,2 prosent, noe som er en høyere andel enn i utvalget som helhet. De likestillings-skeptiske respondentene unnlater altså ikke å tenke høyt om temaet. Av de 180 svarene var 62 (34 prosent) i kategorien «nøytrale eller positive». Slike svar inkluderer «likt mellom kjønnene», «menn og kvinner skal ha like muligheter», «rettferdig», «like muligheter uten trakassering på grunnlag av etnisitet, kjønn eller legning». Disse svarene skiller seg ikke fra svarene som ble gitt av andre respondenter, som er analysert ovenfor.

Dette mønsteret er vanskelig å tolke, men strengt tatt er det ingen motsetning mellom det å mene at likestillingsprosjektet på noen områder er ført for langt, og samtidig svare kort, deskriptivt og «riktig» når man blir spurt om hva man mener likestilling er. Dette kan ha blitt oppfattet som to ulike dimensjoner. I tråd med forventningene finner vi ingen begeistrede, positive svar i denne kategorien – et knapt «bra» er det mest entusiastiske svaret.

Matthet, mangel på entusiasme og følelse av avstand preger i det hele tatt disse respondentene når de tenker på likestilling som begrep. Den nest største kategorien er de som ble kodet til «overdrevet, politisk ekstremisme», som fanger opp 28 prosent av svarene. Her finner vi svar som «huff», «at jeg er litt lei av det», «drittlei hele ordet», «hysteri», «politisk teater», «politisk spikersuppe» og flere «mas» og «tull». I tillegg kommer svarene som ble kodet under «politisk aktivisme». Eksempler i denne kategorien inkluderer «kvinner med veldig stor tro på seg selv», «rødstrømper og kvinnekamp», «et konstruert problem for folk som føler seg krenket», «kravstore feminister», «Ottar». Som eksemplene antyder, er svarene i disse kategoriene knappe og avvissende. Respondentene signaliserer at de er så «drittlei» at de ikke gidder å svare utfyllende, de velger i stedet å slenge ut en nedsettende kommentar og gå videre. Likestilling er mas og «politiske teater» for kravstore, krenkede feminister med altfor stor tro på seg selv, og respondenten vil ikke ha noe med dette å gjøre. Under dette må vi anta at det ligger en opplevelse av at likestillingsretorikken ikke omfatter problemstillinger respondenten er opptatt av eller kjenner seg igjen i.

En liten andel av svarene som forbinder likestilling med politisk aktivisme (eller ekstremisme), skiller seg ut ved at de først og fremst er opptatt av å utfordre forståelsen av at sider ved situasjonen til kvinner i Norge fortsatt trenger et særlig politisk fokus. Disse svarer at likestilling er «unødvendig» og at det er

«tull i den vestlige verden». Noen signaliserer at de er særlig opptatt av hvilke indikatorer som betraktes som relevante når man diskuterer kjønnslikestilling. En svarer at det han tenker på når han hører ordet likestilling, er «cherry picking» (altså at man plukker de bitene fra virkeligheten man ønsker og ser bort fra resten), mens en annen svarer «noe som ensidig ser på hvordan enkelte grupper har det og aldri gjør reelle sammenligninger mot hvordan 'motgruppen' har det».

Mer uttrykt politisk motstand finner vi under hovedkoden «uberettiget favorisering av kvinner», som favner 24 prosent av svarene fra dem som mener at likestillingen er ført for langt. Her er respondentene som mener at likestillingsprosjektet er et prosjekt til fordel for kvinner, og som har til hensikt å skyve menn til side. Noen eksempler: «favorisering av kvinner», «kvinner først kve mannen», «at kvinner skal få flere rettigheter enn menn har...», «diskriminering av menn». De respondentene som har pekt på mangel på likestillingsfokus i situasjoner der de mener menn kommer dårlig ut, er også plassert i denne kategorien: «finnes ikke i barnefordelingssaker», «mødre som misbruker rettsvesenet og holder barna vekk fra far». I tillegg ser vi at noen respondenter sterkt forbinder likestillingsbegrepet med kvotering i ansettelsessaker, og vil markere avstand til dette.

Felles for disse svarene er at respondentene ser ut til å legge til grunn at ikke-diskriminering er et ideal, og at kjønn ikke bør spille noen rolle. Verken kvinner eller menn bør favoriseres, og barnet bør bo hos den best egnede forelder. Arbeidsgivere bør ansette den best kvalifiserte søkeren, og når man beskriver virkeligheten, bør man også ha et blikk på indikatorer der menn kommer dårlig ut. Når de mener at likestillingen er ført for langt, er det fordi de mener likestillingsarbeidet i Norge i dag ikke bidrar til å fremme disse målene, men snarere legger overdreven vekt på kvinners utfordringer og søker å gi urettmessige fordeler til kvinner.

Mens idealet om likebehandling er sentralt i disse svarene, har vi en siste gruppe svar som mest forteller om betydningen av at mennesker faktisk er forskjellige. Disse svarene fremhever mangfoldet blant mennesker og ulike preferanser i tillegg til biologiske forskjeller mellom kjønn. Disse svarene er kodet til hovedkoden «resultatlikhet i strid med biologien», og utgjør 13 prosent av alle svar oppgitt av dem som tidligere i skjemaet har svart at likestillingen er ført for langt. Som vi har sett trekker en del respondenter et klart skille mellom sjanselighet og resultatlikhet: «at likestilling burde handle om at menn og kvinner skal ha like muligheter, men ikke bør være likt representert», «ordet brukes for ofte om tvungen «likestilling»/likhet heller enn like muligheter for alle», «at menn og kvinner skal ha like muligheter til å gjøre sine valg. Likeverd, ikke nødvendigvis likhet, mellom kjønnene». Disse respondentene legger til grunn at like muligheter og likeverd er et gode, men at mennesker er forskjellige og at det ikke er rimelig å forvente likhet i utfall. Noen legger eksplisitt biologiske forskjeller til grunn for dette synet: «at kvinner og menn skal ha like rettigheter, men at likestilling når det kommer til det biologiske

(graviditet og fødsel), bør være forbeholdt mor.», «en ideologi som går imot naturen», «idiotisk – menn og kvinner er ikke like og kan ikke stilles likt. Begrepet burde hete 'Likeverd'».

Respondentene som mener at likestillingen er ført for langt, er få, og tre av fire er menn. Fordi det er så få kvinner, må vi være forsiktige med å generalisere om kjønnsforskjeller i denne gruppen. Det er likevel noen tendenser, for eksempel ser vi at kvinnene som svarer at likestillingen er ført for langt, oftere enn menn av samme oppfatning gir positive eller nøytrale svar på spørsmålet om hva de tenker på når de hører ordet likestilling. Nesten halvparten av kvinnenes svar er i denne kategorien, mot 31 prosent av mennenes. Dessuten har kvinnene langt sjeldnere enn menn omtalt likestilling som et prosjekt som favoriserer kvinner, men legger litt oftere enn menn vekt på valgfrihet (i motsetning til resultatlighet) og biologiske forskjeller. Vi må være forsiktige med å generalisere ut fra dette spinkle materialet, men tendensene her tyder på at menn som svarer at likestillingen har gått for langt, ofte tar avstand fra hele likestillingsprosjektet og oppfatter det som antagonistisk mot menn. Kvinnene som gir dette svaret, er derimot grunnleggende positive, men mener det kan gå litt for langt når man ikke tar hensyn til det unike ved kvinners biologi.

De lange svarene

Et mindre antall respondenter har benyttet anledningen til å skrive lengre refleksjoner om hvilke assosiasjoner likestillingsbegrepet vekker hos dem. Noen av disse er allerede presentert i de lengre svarene ovenfor. Vi vet ikke om de lange svarene setter ord på noe mange grunner på, eller om den skrivende respondenten er alene om disse tankene, men dette er heller ikke viktig. Det sentrale er at åpne svar i surveyer gir deltakerne i undersøkelsen en mulighet til å spille inn perspektiver som forskerne ikke har tenkt på, og dermed gi stemme til tanker og vurderinger som i liten grad er representert i den offentlige debatten. Nedenfor følger noen eksempler på lengre svar, strukturert i fire grupper: (1) forholdet mellom kjønnene og det gode samfunn, (2) underkommuniserte temaer, (3) likestillingskamp, aktivisme og misbruk, og (4) refleksjoner over levd liv. Noen av svarene er forkortet, og for å lette lesingen er skrivefeil rettet. Utover dette er det følgende respondentenes egne ord, og vi lar svarene stå ukommentert.

Lange svar: forholdet mellom kjønnene og gode samfunn

Fra kvinner:

Mye forskjellig. Alt fra at vi ikke er i mål bl.a. fordi kvinner fortsatt tjener dårligere enn menn, til at det har gått for langt fordi gutter/menn stadig sakker akterut i skole og på sjekkemarkedet og således skaper «tapere».

At hver og en har samme mulighet til utdanning og yrkesliv. For øvrig, kvinner er mer opptatt av barna enn menn. Det er flere menn enn kvinner

som velger vekk barna på grunn av en annen kvinne, enn kvinner som velger vekk barna på grunn av en annen mann. Det er vel naturbasert. Vi ser det jo i dyreriket, i de fleste tilfeller.

At man prøver å presse kvinner til roller som er politisk korrekt, men som ikke nødvendigvis er best for barn og familie. Barn er barn en kort stund og foreldre som velger å få barn skylder dem å prioritere omsorgsrollen. Likestillingsmaset er for meg en oppfordring til kvinner om å være mindre kvinne, og til menn om å være mindre mann. Likestilling er et menneskeskapt press på individet om å gå mot naturen.

Fra menn:

Et likhetsprinsipp som kommer fra den politiske venstresiden og feminister, som strider mot frihetskonseptet, ser bort fra naturlige forskjeller mellom kjønnene og generelt har ført til mer diskriminering basert på kjønn i stedet for å fokusere på personer som best egnet/mest kvalifisert uavhengig av kjønn. For meg er det et negativt ladet ord.

Da tenker jeg at mange menn er i stand til å gjøre de fleste «kvinneting», mens kvinner ikke i den grad gjør typiske mannting. Vi (jeg er mann) kan de aller fleste oppgaver i hjemmet, mens kvinner ikke i den grad har vært interessert i å tilegne seg det mennene tradisjonelt har gjort og gjør. Jeg tror mange menn som blir alene, har en større evne til å sørge for at alt som foregår i et normalt hjem går rundt uten å måtte ty til «ekstern» hjelp.

I Norge fungerer likestilling kun når det går til fordel for kvinner. Når skal vi begynne å sette krav til kvinner? Det vises til at menn tjener mer enn kvinner. Ingen snakker om at menn jobber mye mer overtid enn kvinner. Skal ikke det betales?

Lange svar: underkommuniserte temaer

Fra kvinner:

Muligheter, men man må heller ikke glemme at menn og kvinner er ulike og at man må ha rom for valgmuligheter. Det å gi en mulighet, må ikke bli tvang. Som f.eks. at endring av fedrekvoten tok bort valgmuligheten for foreldre til å tilpasse den enkelte families behov.[...] Ved å ta kvinnehelse på alvor. Ikke kast p-piller etter unge jenter i puberteten, men prat med dem og følg dem opp hvis de velger denne type prevensjon. Mye depresjon og andre endringer pga. prevensjon. [...] Det må tas mer tak i seksuelle tilnærmelser og krenkelser både verbalt og fysisk allerede i skolen. Dette er kanskje det viktigste punktet.

At man er lite oppmerksom på de strukturene som ligger i språket, hvor ulike forventninger det er til kjønnene, og hvor begrensende dette er.

Lange svar: om likestillingskamp, aktivisme og misbruk

Fra kvinner:

Dessverre at kvinner fortsatt må kjempe for sine rettigheter. Den eldre generasjonen mener ofte at likestillingen har gått for langt. Det at de samtidig sitter og klager over at de er minstepensjonister fordi de ikke har jobbet...

Fra menn:

Begge kjønn har lik verdi. Blir misbrukt til å fronte lhbt++-menn som vil utgi seg for å være kvinner.

Tradisjonelt, stemmerett og rett til arbeid. Moderne, mer fokus på interessene til de velstående og høyt utdannede fremfor de "vanlige" (det stadige fokuset på topplederstillinger et godt eksempel).

Fokus på likt utfall (50/50) fremfor like muligheter, i dette undertrykkelse av feminine jenter og manipulering av gutter som ønsker å bidra positivt i samfunnet, til å tro at de gjør noe galt.

Lange svar: refleksjoner over levd liv

Fra kvinner:

Det første jeg tenker på er at typiske kvinneyrker er lavere betalt enn typiske mannsyrker. Jeg tenker også på at jeg flere ganger har opplevd hersketeknikker av menn i møter på jobb.

En selvfølgelighet – også for de som velger annerledes, så sant det er et frivillig valg. Min mann var hjemme med to bleiebarn for 35 år siden, så det har ikke akkurat vært rivende utvikling....

Siden jeg er 78 år gammel, tenker jeg at vi bare er kommet et stykke på vei mot likestilling. En del er oppnådd i forhold til slik det var da jeg var ung, men det er et godt stykke igjen.

Fra menn:

At mine tre sønner valgte meg som omsorgsperson da mor sviktet.

At jeg er glad at min hustru kan bestemme for oss begge fordi vi stort sett er enige. Men så har vi trent på dette i mer enn 56 år!

Oppsummering

Respondentene i CORE SURVEY 2022 – Likestillingsundersøkelsen har grepet an spørsmålet «Hva tenker du på når du hører ordet likestilling» på svært ulike måter. At hele 84 prosent av respondentene har valgt å skrive noe – kort eller langt – som svar på dette spørsmålet, tyder på at temaet engasjerer. Av dem som har svart, har de aller fleste gitt korte, men konsise og meningsbærende svar.

Det kan være grunn til å minne om at spørsmålet kom mot slutten av en undersøkelse som inneholdt en rekke spørsmål om arbeid og arbeidsliv, så man kan si at respondentene var ledet i denne retningen. Likevel er det påfallende hvor mange som knytter temaet til arbeidsliv og lønn. Formuleringen «lik lønn for likt arbeid» forekommer i mer enn ti prosent av alle svarene, i tillegg kommer andre formuleringer av samme meningsinnhold (som «samme lønn for samme jobb»). Særlig godt voksne kvinner, men også mange menn i de eldre generasjonene, forbinder likestilling primært med rettigheter i arbeidslivet og likelønn.

Det andre funnet som overrasket, er hvor enhetlig retorikken rundt likestilling ser ut til å være. Den enhetlige retorikken viser seg i at når vi bryter opp alle setningene i enkeltord, og deretter ekskluderer de meningstomme småordene (stoppord), vil så lite som ti ord utgjøre 40 prosent av de enkeltordene vi står igjen med. Ordene «lik», «like» og «likt» (her behandlet som ett ord) alene utgjør 15 prosent av alle ordene respondentene har brukt. Andre ord blant de ti mest brukte er «muligheter», «rettigheter», «lønn» og «arbeid», i tillegg til «kvinner», «menn» og «kjønn». Dette er kort sagt det ordet likestilling betyr for den norske befolkningen: Det handler om kvinner og menn (eventuelt kjønn), og om lik tilgang til muligheter, rettigheter, lønn og arbeid. Meningsinnholdet er likeartet på tvers av en lang rekke svar, og retorikken – altså ordene befolkningen bruker for å beskrive meningen – er påfallende ensartet.

Den enhetlige retorikken viser seg også på tvers av kjønn. I sammenligningen mellom kvinner og menn fjernet vi de mest brukte, beskrivende ordene, men sto fortsatt igjen med ordskyer der de dominerende ordene er like for begge kjønn: «rettigheter», «muligheter», «uavhengig», «arbeid», «lønn». Ord som «etnisitet», «likhet», «respekt», «behandling/behandles», «samfunnet» og «rettferdighet» har også en fremtredende plass i ordskylene for begge kjønn.

Et tredje påfallende funn i denne undersøkelsen er at assosiasjonene til likestillingsbegrepet varierer med alder, på måter som kan kobles til hvilke temaer og kamper som var mest aktuelle i respondentenes formative år. De eldste kohortene, og særlig de eldste kvinnene, har i langt større grad enn andre gitt svar som knytter likestilling til arbeidsdeling og lønn. Dette kan ses på som et ekko av kampene i arbeidslivet på 1970- og 1980-tallet. De yngste, respondentene mellom 18 og 29 år, fremhever oftere at likestilling handler om like muligheter. De yngste forbinder også langt oftere enn andre likestilling med mer enn bare kjønn. Respondentene under 30 år er vesentlig mer tilbøyelige til å

si at likestilling handler om likebehandling uavhengig av kjønn, etnisitet, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering mv. Denne utvidede forståelsen av likestillingsbegrepet er mer i tråd med likestillings- og diskrimineringsloven fra 2018, som forbyr usaklig forskjellsbehandling på alle grunnlag.

Forskjellene mellom respondentene over 60 år og respondentene under 30 år antyder at likestillingsbegrepet er i endring. De eldste knytter det til kvinner og menn og forhold i arbeidslivet, de yngste til mangfold av ulik art og like muligheter på alle arenaer. I materialet samlet er det – som sagt – den første forståelsen som dominerer, men mønstrene for de yngste kan tilsa at begrepet er i ferd med å endre mening.

Den mest påfallende kjønnsforskjellen er at menn som gruppe, langt oftere gir uttrykk for et negativt syn på likestilling. Både kvinner og menn har gitt svar som er klart forbeholdne, der likestilling settes opp mot ulike preferanser og ulik biologi. En del av de negative svarene er svært knappe, som «mas», «tull», «drittlei». I de mer utfyllende svarene ser vi tendenser til at både kvinner og menn viser motstand mot likestillingsprosjektet når dette blir oppfattet som utfordrende for praksisen på områder der deres kjønn tradisjonelt har hatt størst spillerom; kvinner fremhever familieliv og foreldrepermisjon, menn arbeidsliv. I tråd med dette har vi sett at noen av de negative svarene fra menn, peker på forhold i familien der menn antas å komme dårligere ut – mest typisk barnefordeling etter samlivsbrudd – som de mener ikke tillegges nok vekt i likestillingsdebatten.

Et mindre antall respondenter – flest menn, men også noen kvinner – svarte på et spørsmål tidlig i spørreskjemaet at de mener likestillingen i Norge er ført for langt. Ser vi særlig på hva disse respondentene tenker på når de hører ordet likestilling, finner vi en rekke knappe, sinte og avvisende svar. Mange av disse respondentene formidler en avstand til hele likestillingsprosjektet, og en del uttrykker også forakt for dem som antas å gå i bresjen for det. Det er imidlertid bare et mindretall som ser ut til å være særlig opptatt av de begrensningene biologien gir, så motstanden handler i begrenset grad om «naturgitte forskjeller». Langt vanligere ser det ut til at holdningen er at kvinner og menn bør likebehandles, men at likestilling betyr å overfokusere på kvinners situasjon og gi kvinner urettmessige fordeler.

Det at noen forbinder likestilling med kvinnesak, er ikke ny innsikt. Den nye kunnskapen analysene av åpne svar derimot har fått frem, er hvor stor innflytelse en bestemt type retorikk om likestilling har. Respondentene i undersøkelsen bruker i svært stor grad de samme ordene når de skal formulere hva de forbinder med begrepet, og disse ordene er i stor grad knyttet til likebehandling av kvinner og menn i den offentlige sfæren. Påfallende mange trekker særlig frem arbeid og lønn, mens andre områder der kjønn spiller seg ut – som skole og utdanning, politisk representasjon, sjekking og sex, vold og trakassering, eller i helseforskjeller – ikke forbindes så sterkt med likestillingsbegrepet. Dette ser vi til tross for at respondentene hadde svart på spørsmål om flere av disse temaene tidligere i undersøkelsen. Denne

observasjonen bør være interessant for politikere, forskere og ansatte i likestillingsbyråkratiet: Likestillingsbegrepet er i folks bevissthet svakt utviklet for å snakke om andre temaer enn arbeid og lønn. Samtidig ser vi tendenser til at de yngre aldersgruppene har andre assosiasjoner, og oftere enn de eldre forbinder begrepet med likebehandling langs et bredere spekter av ulikhetsdimensjoner enn bare kjønn.

Litteratur

Grødem, A.S. (2023), *Hvem diskrimineres? Oppfatninger om diskriminering på ulike grunnlag i det norske samfunnet*. (Notat 2024:5). Institutt for samfunnsforskning.

Kitterød, R.H. & Teigen, M. (2023), *Færre menn enn kvinner mener at kvinner diskrimineres i arbeidslivet*. (Notat 2024:2). Institutt for samfunnsforskning.

Kitterød, R.H. & Nygård, S.T. (2023), *Holdninger til likestilling og kjønnsroller blant menn og kvinner i ulike grupper. Analyser av utvalgte spørsmål fra CORE Survey 2022 – Likestillingsundersøkelsen. Notat til mannsutvalget*. (Notat 2024:8). Institutt for samfunnsforskning.

NOU 2008:6, *Kjønn og lønn. Fakta, analyser og virkemidler for likelønn*

Teigen, M., Nygård, S.T. & Kitterød, R.H. (2023), *Stor oppslutning om at likestillingen bør føres videre, men unge menn er mer skeptiske enn andre*. (Notat 2024:6). Institutt for samfunnsforskning.

Segaard, S.B. & Shamshiri-Petersen, D. (2023), *Verdimessig likestillingsorientering: Hvor enige er nordmenn om grunnleggende likestillingsnormer i samfunn og politikk?* (Notat 2024:9). Institutt for samfunnsforskning.

Zollinger, D. (2022). Cleavage Identities in Voters' Own Words: Harnessing Open-Ended Survey Responses. *American Journal of Political Science*, 68 (1), 139–159.
<https://doi.org/10.1111/ajps.12743>

Vedlegg

Vedlegg 1. Slik analyserte vi de åpne svarene

Vi startet med å dele respondentene i åtte grupper: kvinner 18–29 år, kvinner 30–44 år, kvinner 45–59 år, kvinner 60 år og eldre, menn 18–29 år, menn 30–44 år, menn 45–59 år, menn 60 år og eldre. Deretter kopierte vi svarene til åtte wordfiler og importerte disse til NVivo, som er utviklet for å analysere kvalitative data.

Ordtellingen i tabell 1 og ordskyene er laget i NVivo. Tellingene av formuleringer som inneholder flere ord (som «lik lønn for likt arbeid»), er gjort i Word.

Koding av data i overordnede kategorier er gjort manuelt i NVivo. NVivo fungerer dårlig til å kode og telle identiske enheter (som når 20 respondenter i samme wordfil har svart «like rettigheter»), så tellingene er justert ved en manuell gjennomgang av de svarene som forekom oftest.

Figurene som viser kodingen etter gruppe (kjønn og alder), er laget i Excel, basert på kodingen gjort i NVivo.

Ordtellingen og ordskyene vises etter at vi har fjernet stoppord. På lista over stoppord har vi satt: at, alt, alle, andre, bare, begge, bli, blir, bør, både, den, der, det, dette, eller, enn, etc., etter, for, fra, får, har, gjør, gjøre, hva, hvor, hvem, ikke, ingen, jeg, kan, man, med, mellom, mer, mye, noe, noen, når, og, også, osv., til, uansett, ved, vet, vil, være.

I siste halvdel av notatet presenteres flere sitater. Noen av disse er forkortet og skrivefeil er rettet. For øvrig har vi beholdt respondentenes egne ord.